

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Курсова робота

з психодіагностики
студентки 54 групи
соціально-психологічного факультету
(заочна форма навчання)

КОСТЮК І.

Науковий керівник:

Гніда Г.П.

Житомир-2009

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні аспекти проблеми готовності дитини до школи у психолого-педагогічній літературі.....	5
1.1. Сутність поняття «готовність дитини до школи»	5
1.2. Морфогенетична готовність дитини до школи	8
1.3. Інтелектуальна готовність	10
1.4. Психологічна готовність.....	13
РОЗДІЛ II. Експрес-методика визначення готовності дитини до шкільного навчання.....	18
2.1. Визначення ступеня психологічної готовності дитини до шкільного навчання	18
2.2. Тест фонематичного слуху	20
2.3. Тест копіювання безглуздих складів.....	21
2.4. Тест словника	24
2.5. Тест короткочасної пам'яті та міркувань	27
2.6. Визначення розумової активності дитини	30
Розділ III. Експериментальне дослідження готовності дитини до навчання у школі.....	32
Висновок.....	39
Список використаної літератури.....	41
Додатки.....	43

Вступ

Актуальність теми. Вступ до школи становить етапний момент життя дитини. Це зустріч з новим світом - загадковим, бажаним, і, водночас, дуже непростим. Адже саме в початковій школі дитина вперше стане суб'єктом соціально-нормованої діяльності, коли виконувати слід не лише те, чого хочеться, а й те, що треба і саме так, як цього вимагають дорослі-вчителі.

Безумовно, вся попередня історія розвитку особистості дитини готує її до такої діяльності, яку сама дитина сприймає як необхідний крок до справжньої дорослості. Більшість дітей бажають іти до школи і це дуже важливо, адже потреба «відкриває» смислову сферу індивіда, робить її гнучкою і чутливою до нових соціально-значущих впливів і змін. Однак давно вже психології відомий факт, що бажання першокласників є дуже поверховим і ... не обґрунтованим: дитина хоче оволодіти новою соціальною роллю («школяр»), яка приваблює свою зовнішньою атрибутикою (своя нова форма, портфель, книжки, свій куточок для підготовки уроків) та ритуальністю - в школу ідуть всі діти, там своє життя, мабуть, захоплююче й цікаве, з роллю школяра пов'язане нове, більш поважливе, «доросле» ставлення з боку батьків та однолітків тощо. Саме цього хоче майбутній школяр. Але дуже швидко виявляється, що все зовсім, ну принаймні, майже зовсім, не так. Так вчитися хочеться, але не завжди тому, що навчають і пізнаєш багато цікавого, але не лише цікавого; іноді робиш ніби зовсім незрозумілі речі - просто тому, що так вимагають. До цього ще додається те, що в школі треба робити, те, що вимагає вчитель не тільки (далеко не тільки) тоді, коли тобі самому цього хочеться, а уроки слід вчити завжди (це слово не дуже осмислене і стає воно якимось незатишним, тривожним) Та й просто фізично важко витримати навантаження, що існують. І от саме тоді, коли дитина, зіткнувшись з цією двоїстістю шкільного життя в повному обсязі, починає переживати психологічний дискомфорт, на сцену актуально і гостро виступає фактор готовності до шкільного навчання. Виявляється, що вся

історія попереднього розвитку дитини пов'язана не лише з формуванням мотиваційно-потребової сфери. Важливим є рівень розвитку багатьох інших психічних і психофізіологічних структур, які, в своїй сукупності і поєднанні з мотивацією утворює те, що в психології отримало назву готовності дитини до шкільного навчання.

Таким чином, дитина, що вступає до школи, має бути зрілою у фізіологічному й соціальному відношенні, вона має досягти певного рівня розумового й емоційно-вольового розвитку. Навчальна діяльність потребує певного запасу знань про навколишній світ, сформованості елементарних понять. Дитина повинна володіти розумовими операціями, вміти узагальнювати й диференціювати предмети і явища довкілля, уміти планувати свою діяльність і здійснювати самоконтроль. Важливі позитивне ставлення до навчання, здатність до саморегуляції поведінки і вияв вольових зусиль. Тому поняття «готовність дитини до школи» ми розглядаємо як комплексне, багатогранне і таке, яке охоплює всі царини життя дитини.

Об'єктом дослідження у курсовій роботі є готовність дитини до навчання у школі

Предмет дослідження – діагностика готовності дитини до школи.

Мета дослідження – проаналізувати діагностичний інструментарій визначення готовності дитини до школи.

Відповідно до мети, перед нами постають такі **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти проблеми готовності дитини до школи у психолого-педагогічній літературі.
2. Підібрати психодіагностичний інструментарій визначення готовності дитини до школи.
3. Провести експериментальне дослідження готовності дитини до школи.

Розділ I. Теоретичні аспекти проблеми готовності дитини до школи у психолого-педагогічній літературі

1.1. Сутність поняття «готовність дитини до школи»

Вступ до школи є однією з найважливіших подій у житті дитини. Переживаються й осмислюються позитивні наслідки фізичного та соціально-психологічного розвитку дитини. Оскільки сьогодні багато дітей починають навчання не з семи-, а з шестирічного віку, виникає багато проблем і запитань. Тому виникає необхідність знати психологію шестирічного учня, адже різниця між такими дітьми величезна.

Готовність до школи в сучасних умовах розглядається, насамперед, як готовність до шкільного навчання чи навчальній діяльності. Цей підхід обґрунтований поглядом на проблему з боку періодизації психічного розвитку дитини і зміни ведучих видів діяльності. На думку Е.Е. Кравцової, проблема психологічної готовності до шкільного навчання одержує свою конкретизацію, як проблема зміни ведучих типів діяльності, тобто це перехід від сюжетно-рольових ігор навчальної діяльності. Такий підхід є актуальним і значним, але готовність до навчальної діяльності не охоплює цілком феномена готовності до школи.

Л. І Божович ще в 60-і роки вказувала, що готовність до навчання в школі складається з визначеного рівня розвитку уявної діяльності, пізнавальних інтересів, готовності до довільної регуляції, своєї пізнавальної діяльності до соціальної позиції школяра. Аналогічні погляди розвивав А.В. Запорожець, відзначаючи, що готовність до навчання в школі являє собою цілісну систему взаємозалежних якостей дитячої особистості, включаючи особливості її мотивації, рівня розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності, ступінь сформованості механізмів вольової регуляції.

Дуже довго вважалось, що критерієм готовності дитини до школи є рівень її розумового розвитку. Л. Виготський визначив, що готовністю до шкільного навчання є не стільки кількісний запас уяв, скільки рівень

пізнавальних процесів.

Запропонована програма ґрунтується на ствердженні Д. Ельконіна про те, що при вивченні дітей у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку «діагностична схема має включати діагностики як новоутворень дошкільного віку, так і початкових форм діяльності наступного періоду» та об'єднує чотири етапи визначення готовності дитини до школи: загальна, інтелектуальна, мотиваційно-вольова, особистісно-психологічна.

I. Загальна готовність Загальний стан здоров'я: ріст, м'язовий тонус, зір, слух; дрібна моторика руки, графічні вміння («Графічний диктант» Д. Ельконіна); нервова система: ступінь збудження та врівноваженості; розвиток ігрової діяльності; зорово-рухова та зорово-моторна координація (тест Керна-Йєрасика)

II. Інтелектуальна готовність Рівень розвитку арифметичних умінь (тест В. Торосун); рівень розвитку механічної пам'яті (тест Д. Векслера); аналітико-синтетичні вміння («Прогресивні матриці Равена»); фонематичний слух і словниковий розвиток (тест В. Торосун); вміння встановлювати послідовність подій, рівень уваги (тест Д. Векслера); навченість (тест Т. Вітцлака); творча уява (тест Т. Вітцлака); розвиток креативних умінь.

III. Мотиваційно-вольова готовність

- рівень мимовільності (методики Керна-Йєрасика та Д. Векслера);
- рівень довільності(ті самі методики);
- бажання відвідувати школу (методика «Так і ні»).

IV. Особистісно-психологічна готовність

- форми мислення (тест Т. Вітцлака);
- основні уявлення про природні та соціальні явища (тест Т. Вітцлака);
- короткочасна пам'ять;
- саморегуляція;
- емоційний стан.

У залежності від вибору тієї чи іншої концепції готовності дитини до шкільного навчання обираються основні її критерії та підбираються методики для їх діагностування. Але слід пам'ятати, що показниками готовності дитини до шкільного навчання виступає комплекс якостей і характеристик, які свідчать про досягнення в розвитку дитини. Ці показники слід розглядати як діагностичну основу навчальної, розвивальної та виховної діяльності вчителів уже в першому класі. За підсумками визначення готовності дитини до навчання у школі складаються картки, зразок яких дається в додатках 1-3.

Результати готовності дитини дозволяють:

- конкретно визначити спрямованість навчання;
- отримати дані для здійснення індивідуального підходу до дитини в навчально-виховному процесі;
- скомплектувати спеціалізовані та диференційовані класи.

Залежно від цього, ми виділяємо наступну структуру компонентів готовності дитини до навчання у школі: морфогенетична готовність (стан здоров'я (фізіологічна зрілість), рівень фізичного розвитку (рівень сформованості дрібної моторики), біологічний вік; психологічна готовність (інтелектуальна, емоційно-вольова, мотиваційна); соціальна готовність (соціальна компетентність, комунікативні навички).

Морфогенетична готовність означає достатній рівень розвитку як фізіологічних, фізіологічних й анатомо-морфологічних функцій і структур дитячого організму. Цей рівень повинен забезпечити витримання дитиною відповідних навантажень і нести імпульси до подальшого розвитку. Важливою складовою даної компоненти є соматичне і психічне здоров'я дитини, сформованість засобів здорового способу життя.

Інтелектуальна готовність пов'язана з відповідним рівнем розвитку пізнавальної сфери дитини. Але не лише з рівнем який досягнуто: важливим є фактор здатності цієї сфери до подальшого розвитку, утворення вищих психічних функцій, нових і між функціональних психологічних систем.

Соціальна готовність означає адекватність дитини, її здатність жити і розвиватися в соціальному оточенні, мати відповідні навички комунікації, вербальна активність, виконання ви відстоювання власної позиції, толерантність тощо.

1.2. Морфогенетична готовність дитини до школи

I. Стан здоров'я

Фізіологічна готовність. Визначення групи здоров'я. Бажано мати у індивідуальних медичних картках відомості про:

- особливості розвитку на етапі дошкільного дитинства, що обтяжили розвиток дитини: важкі пологи, травми, тривалі захворювання;
- темп розвитку в дошкільному дитинстві (чи вчасно дитина почала ходити, говорити);
- стан соматичного здоров'я дитини: характер відхилень у системах і функціях організму, хворобливість;
- скільки разів у минулому році хворіла, скільки днів у цілому.

II. Рівень фізичного розвитку

Бажано мати у індивідуальних медичних картках фіксацію показників довжини тіла, маси тіла й окружності грудної клітки.

III. Методи оцінювання біологічної зрілості дитини:

1. *Пропорції тіла і темпи росту.* Це найпростіший, але, втім, приблизний спосіб оцінювання біологічної зрілості. Як критерії використовуються не просто показники росту і ваги дитини, а, насамперед, пропорції тіла, що враховують співвідношення окремих його частин — голови, тулуба, кінцівок. Більш точне уявлення про ступінь біологічного дозрівання організму дають показники зміни пропорцій тіла в періоди так званих ростових стрибків. Так, у дошкільному віці (5-6 років) діти переживають напівростовий стрибок, що є суттєвим показником зрілості організму.

Щоб дізнатися, чи пройшла дитина цей важливий етап,

використовують філіппінський тест. Попросіть дитину дістати правою рукою ліве вухо, провівши руку над головою. У спішність виконання цього завдання дитиною показує ступінь розвитку кістяка, рівень дозрівання нервової системи, здатність головного мозку сприймати і переробляти інформацію. Фізіологами і гігієністами встановлено, що коли дитина починає відвідувати школу до того, як у неї пройшов напівзростовий стрибок, це негативно позначається на її здоров'ї, особливо на психічному, і рідко приносить успіхи в навчанні.

2. **Кісткова зрілість.** Окостеніння кістяка проходить через певні послідовні стадії. Це більш точний спосіб визначення ступеню біологічного дозрівання. Зазвичай перевіряють ступінь окостеніння кістяка лівої руки дитини. Ти пропонують покласти руку на стіл долонею вниз і по черзі піднімати пальці над столом, не вириваючи кисті од поверхні. Після цього виконати наступне завдання: повторити за дорослим двома руками вправи «Перемога» і «Ріжки».

«Перемога» — стиснути в кулак усі пальці, крім вказівного і середнього. «Ріжки» — стиснути в кулак усі пальці, крім вказівного і мізинця. Запропонуйте дитині виконати ці вправи до 5 разів по черзі. Якщо стадії окостеніння проходять нормально, дитина справляється з цим завданням. У випадках утруднення визначення кісткового віку необхідно звернутися по допомогу до фахівців. Зробити рентгенограму кисті й зап'ястя лівої руки, одержати необхідну консультацію

3. **Зубна зрілість:** молочні, а потім постійні зуби з'являються в людини у певному порядку. Якщо підрахувати кількість зубів, що прорізулися (чи що перемінилися), і зіставити цю величину зі стандартами, можна оцінити так звану зубну зрілість.

Зубну зрілість має сенс визначати у 2 роки (чи з'явилися всі молочні зуби) і у 6 років (як відбувається зміна молочних зубів на постійні). Із практики застосування цього тесту вважається достатньою для початку систематичного навчання у школі зміна чотирьох молочних зубів.

4. *Зрілість кори головного мозку:* (функціонування тім'яно-потиличних відділів).

1.3. Інтелектуальна готовність

I. Сформованість функцій мислення.

1. Наочне-діюче мислення. (тест „Обведи контур”)
2. Наочно-образне мислення. (методика „Малюнок людини”)

II. Розвиток мови.

1. Фонематичний слух.
2. Звуковий аналіз слів.
3. Словниковий запас дитини старшого дошкільного віку має складати не менш 2000 слів, причому в ньому повинні бути представлені всі основні частини мови. Повинні бути присутніми у словнику дитини й узагальнюючі слова (типу ОДЯГ, ВЗУТТЯ, ПОСУД, ТВАРИНИ ПТАХИ, ОВОЧІ, ФРУКТИ тощо), що починають засвоюватися дітьми приблизно від трьох з половиною років.

Для дослідження словникового запасу застосовується низка спеціальних прийомів, що дають змогу з'ясувати наявність чи відсутність у ньому певних слів. От найпоширеніші з цих прийомів: називання предметів, що відносяться до різних логічних груп (наприклад, дитині пропонується назвати всі відомі їй дерева, квіти тощо); знаходження загальних назв (узагальнюючих слів) для групи однорідних предметів; підбір ознак до певного предмету; підбір можливих дій до предмету; підбір предметів до заданої дії; підбір синонімів (слів, близьких за значенням); підбір антонімів (слів із протилежним значенням) тощо. (тест „Словниковий запас”).

4. Зв'язне мовлення. (тест „Володіння зв'язним мовленням”)

III. Розвиток мислення.

1. Навченість, емпіричне чи теоретичне узагальнення.

Мовлення тісно пов'язане з інтелектом і відображає як загальний розвиток дитини, так і рівень її логічного мислення. Необхідно, щоб дитина вміла

знаходити у словах окремі звуки, тобто в неї має бути розвинений фонематичний слух. (методика „Послідовність подій”)

2. Образне мислення.

Вивчення особливостей інтелектуальної сфери можна почати з дослідження пам'яті – психічного процесу, нерозривно зв'язаного з розумовим. Для визначення рівня механічного запам'ятовування дається безглуздий набір слів: рік, слон, меч, мило, сіль, шум, рука, підлога, весна, син. Дитина, послухавши весь цей ряд, повторює ті слова, що він запам'ятав. Може використовуватися повторне відтворення – після додаткового зачитування тих же слів – і відстрочене відтворення, наприклад, через годину після прослуховування Л.А. Вегнер [24] приводить такі показники механічної пам'яті, характерної для 6-7 літнього віку: з першого разу дитина сприймає не менш 5 слів з 10; після 3-4 прочитання відтворює 9-10 слів; через одну годину забуває не більш 2 слів які відтворювалися раніше; у процесі послідовного запам'ятовування матеріалу не з'являються «провали», коли після одного з прочитань дитина згадує менше слів, чим раніш і пізніше (що звичайно буває ознакою перевтоми)

Методика А.Р. Лурія [5] дозволяє виявити загальний рівень розумового розвитку, ступінь володіння узагальнюючими поняттями, умінням планувати свої дії. Дитині дається завдання запам'ятати слова за допомогою малюнків: до кожного чи слова словосполученню він робить лаконічний малюнок, що потім допоможе йому це слово відтворити, тобто малюнок стає засобом, що допомагає запам'ятати слова. Для запам'ятовування дається 10-12 слів і словосполучень, таких, як, наприклад: *вантажівка, розумна кішка, темний ліс, день, весела гра, мороз, примхлива дитина, гарна погода, сильна людина, покарання, цікава казка*. Через 1-1,5 години після прослуховування ряду слів і створення відповідних зображень дитина одержує свої малюнки і згадує, для якого слова вона зробила кожний з них.

Рівень розвитку просторового мислення виявляється різними способами. Ефективна і зручна методика А.Л. Венгера [7] «Лабіринт».

Дитині потрібно знайти шлях до визначеного будиночка серед інших, невірних шляхів і тупиків лабіринту. У цьому йому допомагають образно задані вказівки – повз такі об'єкти (дерев, кущів, квітів, грибів) він пройде. Дитина повинна орієнтуватися в самому лабіринті і схемі, що відображають послідовність шляху, тобто рішення задачі.

Найбільш розповсюдженими методиками, що діагностують рівень розвитку словесно-логічного мислення, є наступні:

а) «Пояснення сюжетних картин»: дитині показують картинку і просять розповісти, що на ній намальовано. Цей прийом дає представлення про те, наскільки вірно дитин розуміє зміст зображеного, чи може виділити головне чи губиться в окремих деталях, наскільки розвинута її мова;

б) «Послідовність подій» - більш складна методика. Це серія сюжетних картинок (від 3 до 6), на яких зображені етапи якоїсь знайомої дитині дії. Вона повинна вибудувати з цих малюнків правильний ряд і розповісти, як розвивалися події.

Серії картинок можуть бути по змісту різного ступеня складності. «Послідовність подій» дає психологу ті ж дані, що і попередня методика, але крім того, тут виявляється розуміння дитиною причинно-наслідкових зв'язків.

Узагальнення й абстрагування, послідовність умовиводів і деякі інші аспекти мислення вивчаються за допомогою методики предметної класифікації. Дитина складає групи карток із зображеними на них неживими предметами і живими істотами. Класифікуючи різні об'єкти, він може виділяти групи по функціональній ознаці і давати їм узагальнені назви. Наприклад: меблі, одяг. Може по зовнішній ознаці («усе більше» чи «вони червоні»), по ситуативних ознаках (шафа і плаття поєднуються в одну групу, тому що «плаття висить у шафі»).

При доборі дітей у школи, навчальні програми яких значно ускладнені, і до інтелекту що надходять пред'являються підвищені вимоги (гімназії, ліцеї), використовують більш важкі методики. Складні розумові процеси

аналізу і синтезу вивчаються при визначенні дітьми понять, інтерпретації прислів'їв. Відома методика інтерпретації прислів'їв має цікавий варіант, запропонований Б.В. Зейгарник [5]. Крім прислів'я дитині даються фрази, одна з яких за змістом відповідає прислів'ю, а друга не відповідає прислів'ю за змістом, але зовні неї нагадує. Дитина, вибираючи одну з двох фраз, пояснює – чому вона підходить до прислів'ю, але вже сам вибір яскраво показує, на змістовні чи зовнішні ознаки орієнтується дитина, аналізуючи судження.

Таким чином, інтелектуальна готовність дитини характеризується дозріванням аналітичних психологічних процесів, оволодінням навичками розумової діяльності.

1.4. Психологічна готовність

I. Розвиток довільної регуляції діяльності.

1. *Уміння уважно слухати і точно виконувати найпростіші вказівки дорослого*, самостійно діяти за завданням дорослого, правильно відтворювати на аркуші паперу напромак лінії.

2. *Уміння орієнтуватися на систему умов задачі*, переборюючи відволікаючий вплив побічних чинників.

3. Здатність до саморегуляції навчальної діяльності.

У свідомлення мети, уміння планувати дії з досягнення цілей, здатність орієнтуватися і відтворювати зразок, контролювати результати. Уміння діяти за правилом.

4. *Уміння орієнтуватися у своїй роботі на зразок*, точно копіювати його особливості розвитку довільної уваги дитини.

II. Рівень тривожності.

1. *Схильність дитини до неврозу*. (тест-опитувальник „Оцінювання рівня тривожності й схильності дитини до неврозу”).

2. *Оцінювання рівня тривожності*. (тест „ Тривожність”).

IV. Емоційна стійкість.

1. Емоційно-позитивне ставлення до навчання у школі.

Спостереження за поведінковими реакціями дитини.

2. Наявність або відсутність імпульсивних реакцій.

Щоб дитина успішно училася, вона насамперед, повинна прагнути до нового шкільного життя, до «серйозної» справи, «відповідальних» доручень. На появу такого бажання впливає відношення близьких дорослих до навчання, як до важливої змістовної діяльності, набагато більш значимої, ніж гра дошкільника. Впливає і відношення інших дітей, сама можливість піднятися на нову вікову ступінь в очах молодших і зрівнятися в положенні зі старшими. Прагнення дитини зайняти новий соціальний стан веде до утворення його внутрішньої позиції. Л.И. Божович характеризує внутрішню позицію як центральне особистісне позиціонування, що характеризує особистість дитини в цілому. Саме воно і визначає поведінку і діяльність дитини і всю систему його відносин до дійсності, до самого себе і навколишнім людям. Спосіб життя школяра як людини, що займається в громадському місці суспільно-суспільно-значимим і суспільно оцінюваною справою, усвідомлюється дитиною, як адекватний для нього шлях до дорослості – він відповідає мотиву, що сформувався в грі, «стати дорослим і реально здійснювати його функції».

З того моменту, як у свідомості дитини представлення про школу придбало риси шуканого способу життя, можна говорити про те, що його внутрішня позиція одержала новий зміст – стала внутрішньою позицією школяра. І це значить, що дитина психологічно перейшла в новий віковий період свого розвитку – молодший шкільний вік.

Внутрішню позицію школяра можна визначити як систему потреб і прагнень дитини, зв'язаних зі школою тобто таке відношення до школи, коли причетність до неї переживається дитиною, як його власна потреба («Хочу в школу»).

Наявність внутрішньої позиції школяра виявляється в тім, що дитина рішуче відмовляється від дошкільно-ігрового, індивідуально-

безпосереднього способу існування і виявляє яскраво позитивне відношення до шкільно-навчальної діяльності в цілому, особливо до тих її сторонам, що безпосередньо зв'язані з навчанням.

Така позитивна спрямованість дитини на школу, як на власний навчальний заклад – найважливіша передумова благополучного входження його в шкільно-навчальну дійсність, тобто прийняття їм відповідних шкільних вимог і повноцінного включення в навчальний процес.

Крім відношення до навчального процесу в цілому, для дитини, що надходить у школу, важливе відношення до вчителя, одноліткам і самому собі. До кінця дошкільного віку повинна скластися така форма спілкування дитини з дорослим, як позаситуативно-особистісного спілкування. Дорослий стає незаперечним авторитетом, образом для наслідування. Полегшується спілкування в ситуації уроку, коли виключені безпосередні емоційні контакти, коли не можна поговорити на сторонні теми, поділитися своїми переживаннями, а можна тільки відповідати на поставлені питання і самому задавати питання по темі уроку, попередньо піднявши руку.

Класно-визначена система навчання припускає не тільки особливе відношення дитини з учителем, але і специфічні відносини з іншими дітьми. Нова форма спілкування з однолітками складається на самому початку шкільного навчання.

Особистісна готовність до школи включає також визначене відношення дитини до себе. Продуктивна навчальна діяльність припускає адекватне відношення дитини своїм здібностям, результатам роботи, поведженню, тобто визначений рівень розвитку самосвідомості.

Про особистісну готовність дитини до школи звичайно судять по його поведженню на групових заняттях і під час бесіди з психологом.

Існують і спеціально розроблені плани бесіди, що виявляє позицію школяра (методика Н.І. Гуткіна), і особливі експериментальні прийоми.

Наприклад, перевага в дитини пізнавального й ігрового мотиву визначається на вибір діяльності прослуховування чи казки ігри з іграшками.

Після того, як дитина розглянула іграшки протягом хвилини, йому починають читати казки, але на самім цікавому місці переривають читання. Психолог запитує, що йому зараз хочеться – дослухати чи казку пограти з іграшками. Очевидно, що при особистісній готовності до школи, домінує підготовчий інтерес і дитина воліє довідатися, що відбудеться наприкінці казки. Дітей, мотиваційно не готових до навчання, зі слабкою пізнавальною потребою, більше залучає гра.

Моральне формування дошкільника тісно зв'язано зі зміною характеру, його взаємин з дорослими і народженням у них на цій основі моральних представлень і почуттів, названих Л.С. Виготським внутрішніми етичними інстанціями.

Д.Б. Ельконін зв'язує виникнення етичних інстанцій зі зміною взаємин між дорослими і дітьми. Він пише, що в дітей дошкільного віку, на відміну від дітей раннього дитинства, складаються відносини нового типу, що і створює особливу, характерну для даного періоду соціальну ситуацію розвитку.

У раннім дитинстві діяльність дитини здійснюється переважно в співробітництві з дорослими: у дошкільному віці дитина стає здатним самостійно задовольняти багато своїх потреб і бажання. У результаті спільна діяльність його з дорослими як би розпадається разом з чим слабшає і безпосередня злитість його існування з життям і діяльністю дорослих і дітей.

Однак дорослі продовжують залишатися постійним притягальним центром, навколо якого будується життя дитини. Це породжує в дітей потреба брати участь у житті дорослих, діяти за зразком. При цьому вони хочуть не тільки відтворювати окремі дії дорослого, але і наслідувати всім складним формам його діяльності, його вчинкам, його взаєминам з іншими людьми, - словом усьому способу життя дорослих людей.

В умовах повсякденного поведіння і спілкування його з дорослими, а також у практиці рольової гри в дитини-дошкільника формується суспільне знання багатьох соціальних норм, але це значення ще до кінця не

усвідомлено дитиною і безпосередньо спаяно з його позитивними і негативними емоційними переживаннями.

Перші етичні інстанції являють собою поки ще відносно прості системні утворення, що є зародками моральних почуттів, на основі яких надалі формуються вже цілком зрілі моральні почуття і переконання.

Моральні інстанції породжують у дошкільників моральні мотиви поведінки, що можуть бути по своєму впливі більш сильними, чим багато безпосередні, у тому числі й елементарні потреби.

А.Н. Леонтьєв на підставі численних досліджень, проведених їм і його співробітникам, висунув положення, що дошкільний вік є періодом, у якому уперше виникає система супідрядних мотивів, що створюють єдність особистості, і що саме тому варто вважати, як виражається «періодом первісного, фактичного складу особистості».

Система супідрядних мотивів починає керувати поведінкою дитини і визначати весь його розвиток. Це положення доповнене даними наступних психологічних досліджень. У дітей дошкільного віку виникає, по-перше, не просто супідрядність мотивів, а відносно стійку позаситуативну супідрядність.

Виникнення в дитини до кінця дошкільного віку щодо стійкої ієрархічної структури мотивів перетворює його з істоти ситуативного, в істоту, що володіє відомою внутрішньою єдністю й організованістю, здатна керуватися стійкими їм соціальними нормами життя. Це характеризує нову ступінь, що дозволила А.Н. Леонтьєву говорити про дошкільний вік як про період «первісного, фактичного складу особистості».

Таким чином, узагальнюючи все викладене можна сказати, що шкільна готовність – це комплексне явище, що включає в себе інтелектуальну особистісну, вольову готовність. Для успішного навчання дитина повинна відповідати пропонованим йому вимогам.

РОЗДІЛ II. Експрес-методика визначення готовності дитини до шкільного навчання

2.1. Визначення ступеня психологічної готовності дитини до шкільного навчання

Визначення ступеня психологічної готовності дитини до шкільного навчання (як шестирічок, так і семирічок) здійснюється за допомогою комплексу (набору) перег вірних тестів (стандартних завдань). Комплекс складається із чотирьох тестів:

- 1) фонематичного слуху;
- 2) словника;
- 3) копіювання безглуздих складів;
- 4) короткочасної пам'яті та міркувань.

Останній тест, як видно з його назви, є складним — він дає відразу два показники: один щодо пам'яті й один щодо логічного мислення.

Зазначені тести є портативними й порівняно простими за змістом, що визначається піковими можливостями майбутніх першокласників, необхідністю обмежити випробування 15—20 хв. Однак слід мати на увазі, що жоден, навіть найширший, тест не може охопити психологічну якість, що перевіряється, у повному обсязі.

Для повнішого й різнобічного охоплення психічної індивідуальності дитини в умовах жорсткого ліміту часу вдаються до такого прийому. На основі спостережень за ходом виконання дитиною всіх чотирьох тестів екзаменатор та асистент визначають рівень розвитку в дитини розумової активності. Під час оцінювання з окремих тестів дитині спочатку за кожне завдання за певною шкалою нараховують відповідний бал. Потім бали за всі завдання тесту підсумовують і дають оцінку за тест. За допомогою наведених нижче таблиць (вони дуже прості за своєю структурою) оцінки відносять до

одного з трьох рівнів розвитку даної здібності: низького, середнього чи високого.

Рівні розвитку всіх здібностей, що перевіряються: розумової активності, саморегуляції, фонематичного слуху, словника, пам'яті та логічного мислення—дають змогу перевіряючим зробити обґрунтований висновок про ступінь психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Послідовність проведення окремих тестів диктується «тактичними» міркуваннями. Наприклад, якщо ви бачите, що дитина переступила поріг кабінету, де проводиться співбесіда, у стані тривоги, емоційного напруження, загальмованості, знайте: вона може спочатку не піти на контакт з перевіряючим, а отже, і не розкрити свої можливості. Варто почати перевірку з тесту фонематичного слуху, оскільки цей тест добудований у звичній для дітей ігровій формі. Буває, однак, що стан тривоги, навпаки, виявляється в перезбудженості дитини, у підвищеній руховій активності, балакучості тощо. У таких випадках перевірку найкраще почати з тесту копіювання безглуздих складів. У його основу покладені самостійні графічні дії дитини, і виконання такого завдання, звичайно, діятиме на дитину заспокійливо. Загалом обстеження, яке складається із чотирьох-п'яти тестів, має тривати не більше 30 хв. Варто зазначити, що найрозвинутіші діти виконують усі завдання протягом значно меншого відрізка часу.

З цього приводу необхідно підкреслити важливість правильного вибору темпу проведення випробувань. Якщо він буде надто високим, дитина може відставати від екзаменатора. Але й надто низький темп також не-гативно впливає на перебіг перевірки—вона набуває млявого, нединамічного характеру. Педагогічна проникливість та інтуїція мають підказати екзаменатору, у яких випадках потрібно знизити або, навпаки, підвищити темп співбесіди з тим, щоб вона відбулася в спокійній і динамічній атмосфері. Переходимо до опису окремих тестів.

2.2. Тест фонематичного слуху

Екзаменатор пропонує дитині: «Давай пограємося у школу: ти будеш учителем, а я—учнем». Діставши згоду, продовжує: «Я повторюватиму якесь слово, а якщо зіб'юся, зроблю помилку і ти почувеш інше слово, відразу вдар долонькою по столу, ось так (показує). Цим ти начебто вкажеш мені на мою помилку. А далі назвеш те слово, яке я сказала помилково. Якщо ж називатиму тільки те слово, яке ми вибрали, то, коли я закінчу, ти скажеш: «Все правильно». Отже, слухай: «Стіл, стіл, вікно». Почувши — «вікно», учень стукає долонею по столу і говорить: «Ви сказали «вікно». Переконавшись, що завдання зрозуміле, екзаменатор переходить до іспиту. Якщо дитина не зрозуміла завдання, то слід продовжувати гру, використовуючи фонематично схожі слова до повного розуміння суті роботи. Іспит включає чотири завдання.

Якщо за дещо пришвидшеного темпу промовляння (1 слово на 1 с) дитина не змогла виявити «зайве» слово чи припустилася помилки, то через 1—2 наступних завдання слід знову повернутися до цього ряду, повторивши його в повільнішому темпі (1 слово на 1,5 с).

Система оцінювання у цьому тесті має суттєву особливість: з одного боку, вища оцінка (3 бали) виставляється лише за бездоганного виконання всіх чотирьох завдань: з іншого боку, не має значення, у скількох завданнях учень припустився помилки — в одному чи чотирьох.

Якщо наявні помилки, то оцінка за виконання тесту виставляється за тим завданням, яке виконане найгірше (тобто помилки, допущені в кількох завданнях, не додаються).

Використовується чотирибальна шкала оцінювання:

0 балів — якщо хоча б в одному завданні дитина не змогла правильно помітити «зайве» слово навіть під час повторного (з уповільненим темпом) зачитування;

1 бал — помітила «зайве» слово лише під час повторення ряду в уповільненому темпі;

2 бали — помітила «зайве» слово за звичайного темпу, але відразу не стукнула долонею по столу, «зайве» слово назвала лише після прослуховування всього ряду;

3 бали — в усіх завданнях із першого прочитання вчасно стукнула долонею по столу і правильно назвала «зайве» слово.

Завдання до тесту фонематичного слуху наведено у дод. 1

Ця шкала застосовується як до тестування шестирічок, так і до семирічок. Адже сам по собі вік мало впливає на розвиток даної здібності. Її рівень визначається за такими єдиними критеріями:

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку фонематичного слуху
0	низький
1-2	середній
- 3	високий

2.3. Тест копіювання безглуздих складів

Раніше для прогнозування рівня саморегуляції під час виконання дитиною письмових дій рекомендувався тест копіювання фраз Керна-Йірсека. Однак, як показала практика, відмінності в результатах виконання вказаного тесту визначаються не тільки рівнем сформованості даної здібності, а й тим, чи спроможна дитина прочитати фразу (наприклад, «Він їв суп»). Діти, які вміють читати, впораються з цим завданням краще, ніж діти, які не володіють таким умінням. Крім того, деякі батьки, прагнучи підвищити шанси своєї дитини на зарахування до бажаного класу, спеціально тренували її в написанні вказаної фрази. Усе це якоюсь мірою спотворювало істинну картину психічного розвитку дитини.

Враховуючи цю обставину, вирішено було замінити копіювання фрази копіюванням безглуздих складів, у яких вміщено всі графічні елементи, необхідні для прогнозування успішності оволодіння навичкою письма в

шкільному класі. Ось ці склади (даємо 10 варіантів взаємозамінюваних завдань):

1. Вел зу бат	6. Бу то ша
2. Ко рат ва	7. Пок же му
3. Са пре веж	8. Лу ма ша
4. Ту не ба	9. Су ба кин
5. Кот во м	10. Бор ну маж

Один набір складів із наведених десяти подають дитині на спеціальній картонці.

«Подивись, — говорить перевіряючий, — тут щось написано. Виявляється, у нас у гостях був зайчик і залишив тобі записку. Ти ще писати не вмієш, але спробуй це перемалювати: Гарненько придивись, як тут написано, і напиши так само ось на цьому аркуші.. Намагайся намалювати точнісінько так, як тут. І якомога швидше».

Час виконання завдання необмежений. Однак перевіряючі звертають увагу на випадки, коли дитина виявляє особливу повільність, яка свідчить про приналежність її до флегматичного типу темпераменту.

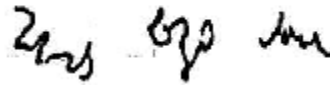
Буває, що несмілива, сором'язлива дитина каже, що вона не може перемалювати літери, бо не вміє писати. У такому випадку їй можна запропонувати перемалювати спочатку будиночок, потім простий геометричний візерунок — квадратики, кубики, ромбики — і лише потім, після неодноразового заохочення до виконання дій, знову запропонувати перемалювати склади з літер. Оцінюється, звісно, тільки це останнє завдання.

Шкала оцінювання:

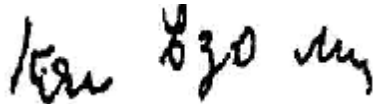
1 бал — каракулі;

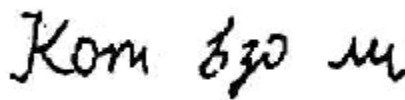
2 бали — є схожість із зразком, але можна розпізнати не більше трьох літер;

3 бали — прочитуються принаймні 4 літери;

4 бали—можна прочитати всі літери;

5 балів—кожна літера написана чітко, вся фраза має нахил не більше, ніж на 30°.

Із приводу цього тесту можуть виникати запитання. По-перше, чому цей тест характеризує розвиток саме здатності до саморегуляції? Відповідь має бути такою: щоб більш-менш точно скопіювати набір складів, дитина має виконати цілий комплекс регулятивних дій:

- 1) проаналізувати заданий зразок, виділити в ньому основні елементи;
- 2) зафіксувати першу частину у своїй зоровій короткочасній пам'яті;
- 3) перевірити якість відображення цієї частини на папері, порівняти з відповідним еталоном;
- 4) за необхідності — виправити допущені помилки і лише потім розпочати копіювання наступного елемента.

Як бачимо, усе це операції, з яких складається структура будь-якої письмової дії.

Друге запитання стосується врахування вікових відмінностей між шестирічками і семирічками. Як показав проведений нами аналіз, вимоги до

семирічок у цьому тесті не повинні перевищувати вимоги до шестирічок, бо в здібності, яку він визначає, у дошкільному дитинстві спеціально не вправляються. Тому рівень розвитку саморегуляції під час виконання графічних дій у цих двох вікових групах також визначається за єдиними критеріями. Ось вони:

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку саморегуляції
1	низький
2—3	середній
4—5	високий

2.4. Тест словника

Як і інші тести нашого перевірного комплексу, цей тест побудований за принципом вибірки: беруть певну (стандартну) сукупність слів (ми обмежили її десятьма) і визначають, які слова дитині відомі. На основі отриманих відповідей роблять висновок про словниковий розвиток дитини взагалі. Такий підхід дав змогу подолати один досить відчутний недолік, який, як виявилось внаслідок попередньої апробації, був хобою цього тесту. Маємо на увазі використання в початковому варіанті лише одного стандартного набору слів: це уможливило спеціальне муштрування дітей напередодні перевірки. Щоб усунути таку можливість, у розпорядженні перевіряючих є тепер аж вісім взаємо-замінюваних стандартних наборів. Тому в процесі обстеження майбутніх першокласників перевіряючі можуть (і повинні) чергувати ці комплекти: одній дитині дають один набір, другій — інший і т. д. При цьому в кожному наборі слова розташовані в порядку переходу від конкретних до абстрактних понять. Ось ці набори:

1. Велосипед, цвях, лист, парасолька, хутро, герой, гойдатися, з'єднувати, кусати, гострий.
2. Літак, молоток, книжка, пір'я, друг, стрибати, розділяти, бити, тупий.
3. Автомобіль, віник, блокнот, чоботи, луска, боягуз, бігти, зв'язувати, щипати, колючий.
4. Автобус, лопата, альбом, капелюх, пух.

5. Вертітися, розв'язувати, чесати, м'який.
6. Мотоцикл, щітка, зошит, черевики, шкура, ворог, збирати, погладжувати, шорсткий.
7. Пароплав, граблі, посилка, пальто, волосся, неробатіхати, розрізати, розкидати, твердий.
8. Човен, ганчірка, ручка, рукавиця, шкіра, ледар, повзти, приліпити, жувати, липкий.
9. Самокат, викрутка, журнал, хустка, умілець, кружляти, відриватися, відкривати, складати, мокрий.

Взаємозамінюваність, психологічна еквівалентність цих наборів забезпечується тим, що в кожному з них певній послідовності містяться однотипні слова. Наприклад, на першому місці в кожному ряду стоїть слово, яке означає певний вид транспорту, знайомий дітям шестирічного, а тим більше—семирічного віку. На другому місці — слово, що означає предмет домашнього вжитку, тощо.

Підготувати дітей таким чином, щоб вони зазубрили значення всіх 80 слів, мабуть, неможливо. Це, звичайно, розуміють і самі батьки: переконавшись у тому, що різним дітям пропонують усе нові й нові набори слів, вони змушені відмовитися від сподівання обдурити перевіряючих (а фактично — себе і свою дитину).

Розпочинаючи перевірку словникового запасу дитини, екзаменатор каже: «Уяви собі, що ти зустрівся (зустрілася) з іноземцем, людиною з іншої країни, яка погано розуміє українську мову. І ось вона попросила тебе пояснити, що означає слово «велосипед». Як ти відповіси?»

Оскільки свої відповіді дитина дає в словесній (усній) формі, виникає можливість зробити висновок як про її пасивний (знання значень окремих слів), так і активний (уживання тих-чи інших слів у активному мовленні) словник. Якщо дитина не може дати словесної відповіді, то перевіряючий пропонує їй намалювати предмет або показати значення цього слова за допомогою жестів чи рухів.

Слід підкреслити, що до завдання тесту не входить перевірка того, чи володіє учень поняттям, позначеним певним словом. Трапляється, що учень цим поняттям володіє, але, не будучи знайомим із відповідним словом літературної мови, вживає замість нього будь-яке інше (найчастіше діалектне) слово. Не отримавши відповіді на стандартне слово, перевіряючий інколи замінює задане слово синонімом, значення якого, на його думку, відоме учневі. Цього робити не можна, оскільки тест спрямований не на перевірку оволодіння тим чи іншим поняттям, а на знання слів, причому саме таких, які належать літературній мові.

Інша справа, що своє розуміння заданого слова дитина може виразити за допомогою жесту або ескізного малюнка. Під час тестування екзаменатор і асистент, слідкують за темпом відповідей дитини, за її мовленням — чи не є воно надто уповільненим?

Оцінкою за даний текст є сума балів, виставлених за кожне з десяти слів набору.

0 балів — відсутність розуміння слова: дитина говорить, що не знає значення слова або неправильно пояснює його зміст, наприклад: «Хутро - його кладуть у подушку та сплять на ній».

1 бал — розуміє значення слова, але своє розуміння може виразити лише за допомогою малювання чи жестів.

1,5 бали — дитина словесно описує предмет, наприклад: «Велосипед: на ньому катаються; у нього два колеса, а буває і більше — два великих і одне маленьке». Або: «Це, щоб на ньому кататися», «Парасолька—щоб ховатися від дощу»

2 бали — дитина дає визначення, яке наближається до наукового, тобто таке, у якому є вказівка на рід та окремі видові ознаки, наприклад: «Лист — це папір, на якому можна написати про себе та відіслати в конверті поштою».

Отже, максимально можлива оцінка за даний тест: $2 \times 10 = 20$ балів.

Оскільки з віком словник дитини швидко збагачується, відповіді шестирічок та-семирічок логічно оцінювати по-різному, ставлячи до останніх

дещо-вищі вимоги. З огляду на це для визначення рівнів розвитку даної здібності рекомендується користуватися такою таблицею:

Вікові групи	Рівні словникового розвитку		
	низький	середній	високий
Щестирічки	6,5	7—13	13,5
Семирічки	11,3	12—16	16,5

2.5. Тест короткочасної пам'яті та міркувань

Як видно з назви, цей тест має комбінований характер. Це виявляється у використанні одного й того самого стимульного матеріалу для оцінювання двох, хоча й взаємопов'язаних, але якісно різних здібностей — короткочасної пам'яті та логічного мислення (остання здібність відображена одним із видів міркувань).

Комбіноване випробування цих двох здібностей обумовлене не лише міркуваннями щодо економії часу для перевірки; але, передусім, їхніми внутрішніми психологічними взаємозв'язками.

У наших початкових рекомендаціях короткочасна пам'ять перевірялася у такий спосіб: ставили завдання запам'ятати нісенітницю, що виключало можливість використання будь-яких розумових прийомів. Проте для шкільного навчання характернішим є запам'ятовування смислового матеріалу. Таким чином, новий тест точніше відображає ті здібності, які активізуються в навчальній роботі молодших школярів.

Випробування починається зі звертання екзаменатора до обстежуваної дитини: «Чи любиш ти слухати різні оповідання? (Дитина, як правило, відповідає ствердно). Я зараз розпочну маленьке оповідання, а ти постарайся добре його запам'ятати, щоб точно повторити. Слово в слово. Нічого не пропускаючи і не додаючи. Згоден? (Дитина, як правило, відповідає згодою). Жили собі три хлопчики: Ми-колка, Петрик та Іванко. Миколка нижчий за Петрика, а Петрик нижчий за Іванка. Повтори».

Якщо обстежуваний не може дослівно відтворити ці три фрази, перевіряючий говорить: «Нічого, не сумуй. Зараз це не виходить. Давай спробуємо ще раз. Слухай уважно, жили собі...»

У протоколі випробування фіксується кількість повторень, які потрібні були дитині для виконання завдання. Цей показ-никелугує для оцінювання рівня короткочасної смислової пам'яті обстежуваної дитини: чим менше потрібно було повторень, тим вищий рівень її розвитку. При цьому використовується таблиця:

Вікові групи	Рівні розвитку короткочасної смислової пам'яті (кількість повторень інформації)		
	низький	середній	високий
Шестирічки	≥ 8	4—7	1—3
Семирічки	≥ 7	3—6	1—2

Як тільки дитина дасть повну та правильну відповідь, екзаменатор розпочинає перевірку здатності до нескладних міркувань: «Молодець! Ось тепер ти повторив правильно. А тепер подумай і скажи, хто із хлопчиків найвищий?» Якщо дитина не в змозі дати правильну відповідь, екзаменатор каже: «Давай подумаємо ще раз. Миколка нижчий за Петрика, Петрик нижчий за Іванка. То хто ж із них найвищий? (Повторюється лише заключна частина оповідання та саме запитання.)

Після того, як дитина дасть правильну відповідь, їй ставлять і ще одне запитання: «А хто із хлопчиків найнижчий?».

Для того, щоб уникнути спроби батьків підготувати свою дитину для готової відповіді, варто різним дітям пропонувати різні варіанти даного тесту, які відрізняються лише за формою, а саме:

2-й варіант

Жили собі три дівчинки: Оля, Ганна та Наталка. Оля молодша за Ганну, Ганна молодша за Наталку. Хто з дівчаток найстарший? А хто наймолодший?

3-й варіант

Жили собі троє поросят: Хрюша, Пацик і Бублик. Хрюща товстіший за Пацика, Пацик товстіший за Бублика. Хто із поросят найтовстіший? А найхудіший?

4-й варіант

У лісі живуть три зайчики: Хвостик, Вухастик та Пухнастик. Хвостик бігає швидше, ніж Вухастик, а Вухастик швидше, ніж Пухнастик. Хто із зайчиків бігає найповільше? А хто найшвидше?»?

5-й варіант

Сиділи біля нірки три мишки: Норушка, Шкряботушка та Квапушка. Норушка менша за Шкряботушку, Шкряботушка менша за Квапушку. Яка з мишок найбільша? А яка— найменша?

Під час визначення рівня здібностей дитини міркувати враховують загальну кількість повторень, яка потрібна була для виконання цього тесту загалом (починаючи із запам'ятовування). Наприклад, шестирічний учень уперше правильно відтворив задані фрази лише після того, як експериментатор повторив їх 5 разів. Потім йому необхідне було ще одне повторення для першого міркування, а для другого — жодного. Отже, для тесту міркувань йому потрібно було 6 повторень, що, згідно із наведеною таблицею, визначається як середній рівень:

Вікові групи	Рівні розвитку здібностей до міркування (кількість повторень, які потрібні були для виконання цього тесту загалом)		
	низький	середній	високий
Шестирічки	>10	4—9	1—3
Семирічки	>8	3—7	1—2

2.6. Визначення розумової активності дитини

Як уже зазначалося, це завдання розв'язується спостереженнями за виконанням дитиною всіх чотирьох описаних вище тестів. При цьому використовують такі критерії.

За низького рівня розумової активності інтерес дитини до наступної перевірки обмежується, переважно атмосферою, у якій проводиться обстеження. Дитина розпочинає завдання лише після додаткових спонукань, а під час роботи часто відволікається. Під час виконання тесту на фонематичний слух інтерес дитини викликає не виявлення помилок в артикуляційних діях експериментатора, як це передбачає задум тесту, а можливість цілком зовнішньої реакції — стукнути по столу долонею."

Середній рівень. Дитина не виявляє особливого інтересу до виконання запропонованих завдань, хоча в роботу включається порівняно охоче. Можливий варіант, коли дитина спочатку виявляє до роботи підвищений інтерес, який, однак, потім дуже швидко згасає. Ставить порівняно небагато запитань, та й ті найчастіше спрямовані не на суть завдання, а на якісь другорядні моменти: «Хто намалював ці гарні літери?», «А зайчик злий чи добрий?» тощо. Власної ініціативи у спілкуванні з перевіряючими та у виконанні завдання не вносить.

За високого рівня активності дитина виявляє значний інтерес до тих завдань, які їй пропонуються, до вчителя. Із задоволенням підтримує з ним розмову, сама ставить запитання. У виконання завдань включається без зволікань, докладає зусиль для подолання труднощів. Нерідко намагається продовжити спілкування з учителем. Під час виконання тесту словника охоче включається в ігрову ситуацію, вносячи елементи ініціативи, фантазування, творчості.

Ось характерний приклад. Семирічна Катя так відповіла на завдання тесту словника: «Велосипед — вид транспорту, на якому катаються. Має два колеса, кермо, сидло. Молоток—Інструмент. За його допомогою можна

відремонтувати велосипед. Книга" — в ній надруковані різні відомості, наприклад, як відремонтувати велосипед за допомогою молотка».

Отже, готовність дитини до школи можна визначити за такими критеріями:

- Фізична зрілість
- Спеціальна готовність
- Психологічна готовність

Діагностику функціональної готовності проводять за тестом Керна-Їрасика, тестом на фонематичний слух дитини.

Емоційно-вольова та особистісна (мотиваційна) готовність визначається за методиками «Графічний диктант», „Хатка”.

Встановлюючи інтелектуальну готовність дитини до навчання психолог визначає розвиток вербального та невербального інтелекту дитини та загального рівня її розумової активності.

Розділ III. Експериментальне дослідження готовності дитини до навчання у школі

З метою експериментальною перевірки психодіагностичного інструментарію визначення готовності дитини до навчання у школі ми провели аналіз карток психологічного обстеження дітей-шестиліток, що вступили у 2008 році до школи.

Базою дослідження виступила ЗОШ №15 м. Житомира.

У дослідженні взяли участь 10 дітей, що бажають йти до школи.

Психологічне обстеження першокласників проведено психологом школи кухар Інною Миколаївною протягом травня 2008 року.

Дослідження проводилося за Експрес-методикою визначення готовності дитини до школи, описаної у розділі II курсової роботи.

Характеристика вибірки досліджуваних представлена у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Характеристика досліджуваної групи дітей

№п/п	ПІБ дитини	Дата народження	Характеристика дитини
1	Радзівська Марія Анатоліївна	26.10.2002р	Дівчинка невпевнена, швидко втомлюється, має гарний словниковий запас, сформоване початкове длогічне мислення, чітко відповідає на питання.
2	Михайлівська Катерина Юріївна	04.12.2001	Дівчинка спокійна, має добру пам'ять, чітко будує речення та без остраху відповідає на питання
3	Горай Вадим Петрович	16.08.2002	Хлопчик скований, страх перед очікуванням незнайомої людини, пам'ять розвинута недостатньо
4	Шевчук Костянтин Петрович	3.06.2001	Хлопчик врівноважений, уважний, пам'ять розвинута достатньо
5	Гуторович Дмитро Ігорович	01.06.2002	Хлопчик боязкий, невпевнений у своїх словах, важко орієнтується у завданнях, невпевнено дає відповіді, словниковий запас небагатий
6	Гуторович Вероніка Генадіївна	08.09.2001	Дівчинка впевнена, швидка, словниковий запас достатній
7	Чорний Артем віталійович	01.04.2002	Хлопчик спокійний, має гарний фонематичний слух, швидко включається у роботу
8	Ляшук Ілля Русланович	2.08.2002	Хлопчик врівноважений, гарно працює над завданнями, багатий словниковий запас

9	Огороднік В'ячеслав Валерійович	21.08.2002	Хлопчик спокійний, посидючий, пам'ять розвинута достатньо
10	Осадчук Віталій Вікторович	21.12.2002	Хлопчик швидкий, активний, словниковий запас достатній

Дослідження готовності дитини до школи включає визначення шести складових:

- функціональної готовності (тест Керна-Йерасика);
- розвиток дрібної моторики рук (графічний диктант);
- фонематичний слух;
- короткочасної пам'яті;
- сформованості навичок роботи умовиводи;
- розумова активність.

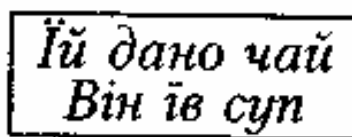
Проведемо аналіз всіх складових та встановимо, чи готові діти до вступу до школи.

Тест Керна-Йерасика включає таку процедуру:

Завдання 1. Намалювати людину.

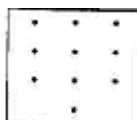
Інструкція: «Візьми цей аркуш паперу і намалюй людину. Можна хлопчика чи дівчинку, чоловіка чи жінку — кого хочеш».

Завдання 2. Дати дитині 0,5 стандартного нелінованого аркуша паперу, де дослідник написав як зразок фразу: «їй дано чай» або «Він їв суп».

Інструкція: «Подивись уважно, як тут написані букви і спробуй написати такі ж букви і точно так».

Завдання 3. Дослідник на 0,5 аркуша паперу малює п'ятикутник у вигляді крапок і пропонує дитині скопіювати цей зразок.

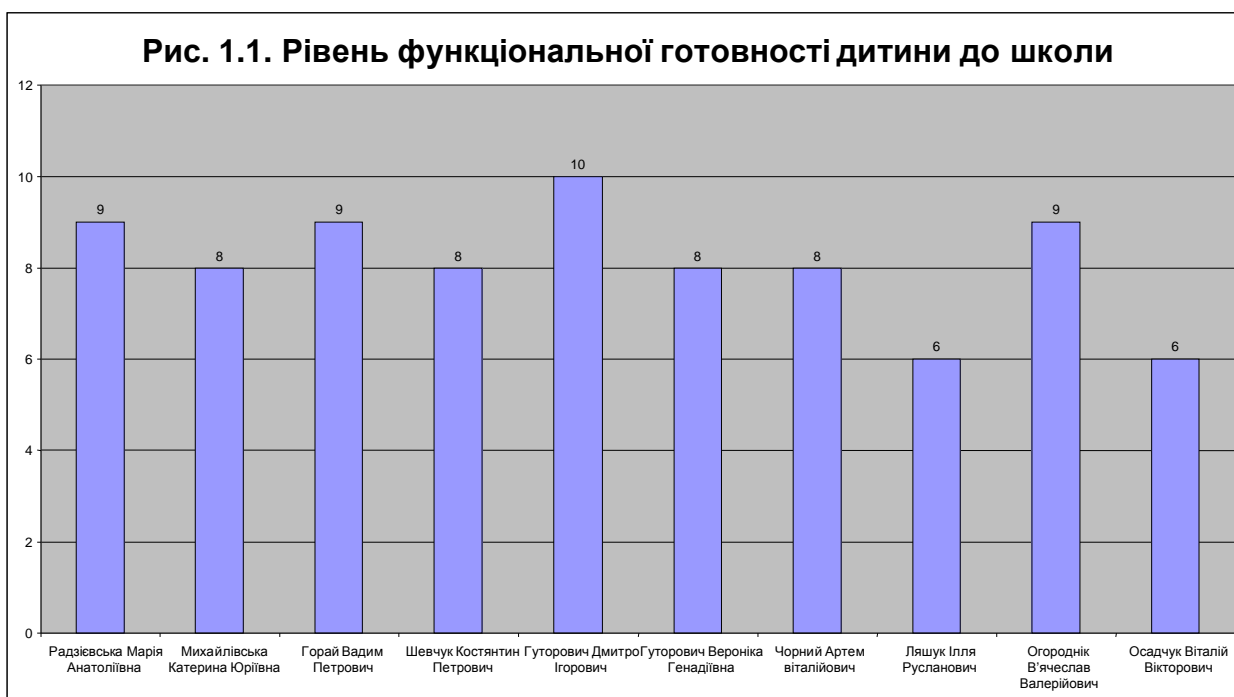
Результати дослідження функціональної готовності дітей наведені у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Функціональна готовність

№п/п	ПІБ дитини	Малювання людини	Написання літер	Копіювання крапок	Загальна кількість балів	Рівень
1	Радзівська Марія Анатоліївна	3	3	3	9	середній
2	Михайлівська Катерина Юріївна	2	3	3	8	середній
3	Горай Вадим Петрович	3	3	3	9	середній
4	Шевчук Костянтин Петрович	2	3	3	8	середній
5	Гуторович Дмитро Ігорович	3	3	4	10	Нижче середнього
6	Гуторович Вероніка Генадіївна	3	2	3	8	середній
7	Чорний Артем віталійович	3	2	3	8	середній
8	Ляшук Ілля Русланович	2	3	1	6	Вище за середній
9	Огороднік В'ячеслав Валерійович	3	3	3	9	середній
10	Осадчук Віталій Вікторович	2	2	2	6	Вище за середній

Як видно з табл.1.2. у більшості дітей спостерігається середній рівень функціональної готовності дитини до школи, у 5% - нижче середнього, і лише у 10% досліджуваних спостерігається рівень вище за середній (див. рис. 1.1.)

Проаналізуємо розвиток довільної регуляції діяльності у досліджуваної групи дітей за методикою «Графічний диктант».

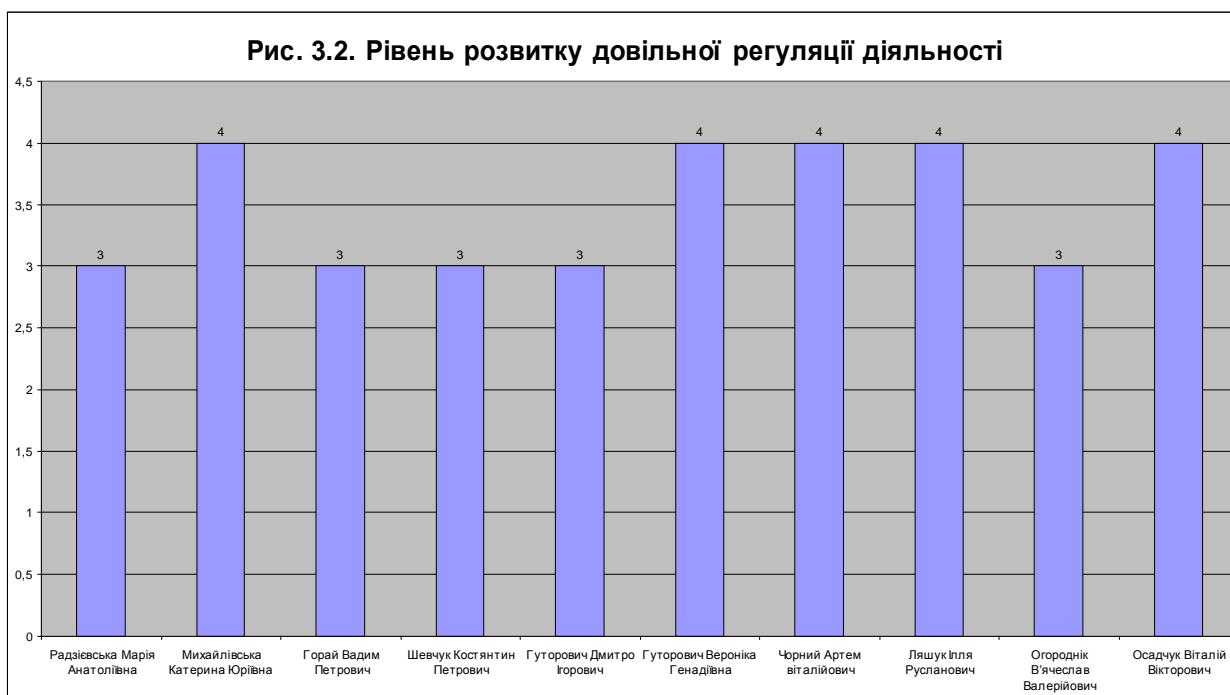
Результати заносимо до таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Розвиток довільної регуляції діяльності

№п/п	ІБ дитини	К-ть балів	Рівень
1	Радзівська Марія Анатоліївна	3	середній
2	Михайлівська Катерина Юріївна	4	середній
3	Горай Вадим Петрович	3	середній
4	Шевчук Костянтин Петрович	3	середній
5	Гуторович Дмитро Ігорович	3	середній
6	Гуторович Вероніка Генадіївна	4	середній
7	Чорний Артем віталійович	4	середній
8	Ляшук Ілля Русланович	4	середній
9	Огороднік В'ячеслав Валерійович	3	середній
10	Осадчук Віталій Вікторович	4	середній

Графічно показники рівня розвитку довільної регуляції діяльності можна представити наступним чином (див. рис. 3.2.)

Як бачимо, всі досліджувані показали середній рівень розвитку довільної регуляції діяльності.

Аналізуючи рівень розвитку фонематичного слуху, можна сказати, що лише 10% досліджуваних мають високий рівень розвитку, 5% - достатній, 85% - високий рівень (див. табл. 1.3.)

Таблиця 1.3.

Розвиток фонематичного слуху

№п/п	ПІБ дитини	Рівень
1	Радзівська Марія Анатоліївна	Високий
2	Михайлівська Катерина Юріївна	Високий
3	Горай Вадим Петрович	Середній
4	Шевчук Костянтин Петрович	Високий
5	Гуторович Дмитро Ігорович	Середній
6	Гуторович Вероніка Генадіївна	Достатній
7	Чорний Артем віталійович	Високий
8	Ляшук Ілля Русланович	Високий
9	Огороднік В'ячеслав Валерійович	Високий
10	Осадчук Віталій Вікторович	Високий

Розглянемо рівень розвитку короткочасної пам'яті у досліджуваних (див. табл. 1.4.).

Таблиця 1.4.

Рівень розвитку короткочасної пам'яті у досліджуваних

№п/п	ПІБ дитини	Рівень
1	Радзівська Марія Анатоліївна	Високий
2	Михайлівська Катерина Юріївна	Високий
3	Горай Вадим Петрович	Середній
4	Шевчук Костянтин Петрович	Середній
5	Гуторович Дмитро Ігорович	Середній
6	Гуторович Вероніка Генадіївна	Високий
7	Чорний Артем Віталійович	Високий
8	Ляшук Ілля Русланович	Високий
9	Огороднік В'ячеслав Валерійович	Високий
10	Осадчук Віталій Вікторович	Високий

Аналізуючи дані табл. 1.4., ми бачимо, що 15% досліджуваних мають середній рівень розвитку короткочасної пам'яті, 85% - високий рівень.

Щодо розумової активності у шестиліток, що готуються до вступу у школи, то вона на достатньому рівні розвитку. Практично всі досліджувані легко йшли на контакт, чітко висловлювали свої думки, всі вправи викликали у дітей значний інтерес.

У табл. 1.5. представлено усі показники дослідження рівня готовності дітей до школи.

Аналізуючи ці показники, ми бачимо, що лише 10% досліджуваних мають високий рівень готовності до школи, 90% - середній рівень.

Таким чином, аналізуючи дані дослідження готовності дитини до школи, ми можемо зробити висновок, що вказана група досліджуваних готова до школи і діти можуть йти до першого класу.

Таблиця 1.5.

Узагальнена даних дослідження рівня готовності дитини до школи

№п/п	ПІБ дитини	функціональна готовність	довільна регуляція діяльності	фонематичний слух	короткочасна пам"ять	рівень готовності
1	Радзівська Марія Анатоліївна	середній	середній	Високий	Високий	середній
2	Михайлівська Катерина Юріївна	середній	середній	Високий	Високий	середній
3	Горай Вадим Петрович	середній	середній	Середній	Середній	середній
4	Шевчук Костянтин Петрович	середній	середній	Високий	Середній	середній
5	Гуторович Дмитро Ігорович	Нижче середнього	середній	Середній	Середній	середній
6	Гуторович Вероніка Генадіївна	середній	середній	Достатній	Високий	середній
7	Чорний Артем віталійович	середній	середній	Високий	Високий	середній
8	Ляшук Ілля Русланович	Вище за середній	середній	Високий	Високий	високий
9	Огороднік В'ячеслав Валерійович	середній	середній	Високий	Високий	середній
10	Осадчук Віталій Вікторович	Вище за середній	середній	Високий	Високий	високий

Висновок

Проаналізувавши проблему дослідження готовності дитини до школи, ми прийшли до висновку, що готовність до школи – це сукупність морфофізіологічних і психічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, яка забезпечує успішний перехід до систематичного організованого шкільного навчання. Вона обумовлена дозріванням організму дитини, зокрема її нервової системи, ступенем сформованості особистості, рівнем розвитку психічних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення).

В педагогічній і психологічній літературі поряд з терміном “готовність до школи” вживають термін “шкільна зрілість”. Ці терміни майже синоніми, хоча другий більшою мірою відображає психофізіологічний аспект дозрівання організму.

Готовність до школи включає такі компоненти: мотиваційну, волюву, розумову, комунікативну й мовну готовність.

Комунікативна готовність до школи – рівень розвитку умінь та навичок спілкування з людьми дитини 6-7 років.

Мотиваційна готовність до школи – наявність у дитини, що йде до школи системи мотивів, що забезпечують високий інтерес до навчання в школі.

Таким чином, показниками готовності дитини до шкільного навчання виступає комплекс якостей і характеристик, які свідчать про досягнення в розвитку дитини. Ці показники слід розглядати як діагностичну основу навчальної, розвивальної та виховної діяльності вчителів уже в першому класі. За підсумками визначення готовності дитини до навчання у школі складаються картки.

Результати готовності дитини дозволяють:

- конкретно визначити спрямованість навчання;
- отримати дані для здійснення індивідуального підходу до дитини в навчально-виховному процесі;
- скомплектувати спеціалізовані та диференційовані класи.

З метою експериментальною перевірки психодіагностичного інструментарію визначення готовності дитини до навчання у школі ми провели аналіз карток психологічного обстеження дітей-шестиліток, що вступили у 2008 році до школи.

Дослідження проводилося за Експрес-методикою визначення готовності дитини до школи.

Аналізуючи показники дослідження, ми бачимо, що лише 10% досліджуваних мають високий рівень готовності до школи, 90% - середній рівень.

Таким чином, аналізуючи дані дослідження готовності дитини до школи, ми можемо зробити висновок, що вказана група досліджуваних готова до школи і діти можуть йти до першого класу.

Отже можна зробити висновок, що Експрес-методика визначення готовності дитини до школи повністю підходить для обстеження дітей, що бажають вступити до школи, вона дає цілісну картину про рівень їх готовності до навчання.

Список використаної літератури

1. Бардин К. В. Подготовка ребенка к школе. — М.: Знание, 1983.
2. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Як визначити рівень розумового розвитку дитини? Діагностика готовності дітей до навчання в школі. — Тернопіль: “Богдан”, 1998.
3. Безруких М. М., Ефимова С. П. Ребенок идет в школу. — М.: Academia, 1996. С. 12 –70.
4. Білан О. І., Партико Т. Б., Хома О. Є. Методичні рекомендації для діагностики шкільної зрілості дітей 6 — 7 років. — Українській освітній журнал. Конспект. Серія психологічна. – 1994. - № 1. - С. 39 - 105.
5. Божович Л. И. Психологические вопросы готовности ребенка к школьному
6. Бурменская Г. В., Карабанова О. А., Лидерс А. Г. Возрастно-психологическое
7. Венгер Л. А., Венгер А. Л. Готовли ваш ребенок к школе? — М., 1994.
8. Власова О.І. Педагогічна психологія. – Київ: „Либідь”, 2005 – С.101-210.
9. Головань Н. О. Вікові особливості дітей шестирічного віку та їх діагностика. — В кн.: Навчання і виховання шестирічних першокласників / Упоряд. К. С. Прищепа. — К.: Рад. Шк., 1990. С. 47 – 60.
10. Діагностика та корекція готовності дитини до школи// Практична психологія та соціальна робота. – 1998. - № 3. - с. 14 – 22; № 4, с. 18 – 23.
11. Коломинский Я. Л., Панько Е. А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. — М.: Просвещение, 1988. С. 5 – 49.
12. Кондратенко Л. О., Богуславська Л. О. Я хочу, можу, буду добре вчитися.

- 13.консультирование — М.: Изд-во МГУ, 1990. С. 40 – 46.
- 14.Немов Р.С. Психологія. Книга 2. – Москва, ВЛАДОС, 2001, стор. 284-377.
- 15.обучению // Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста / Под ред. А. Н. Леонтьева, А. В. Запорожца. — М., 1995. С. 132 – 142.
- 16.Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога. — М.: Просвещение, 1996. - С. 87 – 102.
- 17.Риженко Г. М. Визначення готовності шестирічних дітей до навчання і піклування про їхнє здоров'я. — В кн.: Навчання і виховання шестирічних першокласників / Упоряд. К. С. Прищепа. — К.: Рад. шк., 1990. С. 10 – 15.
- 18.Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія. – К., „Просвіта”, 2001, стр 281-377.
- 19.Фридман А. М., Кулагина И. Ю. Психологический справочник учителя. — М.: Просвещение, 1991. С. 19 – 22.
- 20.Чейпи Дж. Готовность к школе. Как родители могут подготовить детей к успешному обучению в школе. — М.: Педагогика-Пресс, 1992.

ДОДАТКИ

Завдання до тесту фонематичного слуху

Рама, рама, рама, рама, лама, рама, рама, рама, рама.

Поріг, поріг, поріг, поріг, політ, поріг, поріг, поріг, поріг.

Рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, лампа, рампа.

Коса, коса, коса, коса, коса, коза, коса, коса, коса, коса.

Сірка, сірка, сірка, зірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка.

Світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, цвіт, світ.

Ситий, ситий, ситий, ситий, шитий, ситий, ситий, ситий.

Шар, шар, шар, шар, шар, шар, шар, шар, жар. шар, шар. шар.

Пошити, пошити, пошити, пошити, пожити, пошити, пошити.

Шашка, шашка, шашка, шашка, чашка, шашка, шашка, шашка.

Шукати, шукати, сукати, шукати, шукати, шукати, шукати.

Гора, гора, гора, гора, гора, кора, гора, кора, гора, гора, гора.

Гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, зірка, гірка.

Голос, голос, голос, голос, колос, голос, голос, голос.

Догодити, догодити, догодити, доходити, догодити, догодити.

Приклади карток обстеження

1 б.ч.

Картка

психологічного обстеження першокласників

Прізвище ім'я Радієвська Марія Анатоліївна
 Дата народження 26.10.2004р. Дата обстеження 11.06.2008р.
 Психолог Кухар Анна Миколаївна
 Вчитель-асистент Дуневий Оксана Валентина

Протокол обстеження

Психологічні показники готовності	Фіксація результатів перевірки			Оціночні результати		
				високий	середній	низький
1. Функціональна готовність (Тест Керна-Йерасика)	напов. Л-Р 35	напов. СР 35	напов. ЛСР 35 45 / 9 105		ср	
2. Графічний диктант	35				ср.	
3. Фонематичний слух	+ 1. +				вр	
4. Короткочасна пам'ять	1р на 2літ.				вр.	
5. Умовиводи (сл. запас)	+ +				вр	
6. Розумова активність	доплатна розумова активність, має гарні мисл. здібності, пам'ять.				др	

Висновки психолога та асистента Радієвська Марія Анатоліївна, івладко вач-
коється, краще розвивати мисл. здібн., має гарний словниковий
запас, гарні логіч. мисл. здібн., гірко вправляє на фонемат.
навичк. (д. в), який не знає всіх, читає по складах
 Рішення комісії призначити до першого класу
 Підпис батьків [Підпис]

Картка

психологічного обстеження першокласників

Прізвище ім'я Михайлова Катерина Юрівна
 Дата народження 4.12.2001р. Дата обстеження 5.08.2008р.
 Психолог Вухар Інна Михайлівна
 Вчитель-асистент Гусак Оксана Юліївна

Протокол обстеження

Психологічні показники готовності	Фіксація результатів перевірки	Оціночні результати		
		високий	середній	низький
1. Функціональна готовність (Тест Керпа-Йерасика)	напис. кр. 25 напис. л.р. 35 напис. л.р. 35 / 80	в.р.		
2. Графічний диктант	45	в.р.		
3. Фонематичний слух	+	в.р.		
4. Короткочасна пам'ять	зр- 1-2 пий - ия +	в.р.		
5. Умовиводи (сл. запас)	+	в.р.		
6. Розумова активність	+ дівчинка зр на контакт, має хороші словесно-віз. зв'яз.	в.р.		

Висновки психолога та асистента дівчинка спокійна, має добру пам'ять, попрацювати над м'язовою гарткою і гетько буде реакція та відповідь на запитання.

не читав, букви знає трохи (в в) логопеда з вч. /р-л.

Рішення комісії приняти до першого класу

Підпис батьків Інна -

